ABDULLAH b. ZEYD el-CERMÎ

(عبدالله بن زيد الجرمى)

(bk. EBÛ KILÂBE el-CERMÎ).

ABDULLAH b. ZEYD b. SA'LEBE

(عبدالله بن زيد بن ثعلبة)

Ebû Muhammed Abdullāh b. Zeyd b. Sa'lebe el-Ensârî (ö. 32/653)

"Sâhibü'l-ezân" diye meşhur olan sahâbî.

Ensarın Hazrec koluna mensuptur. Dedesinin Sa'lebe değil Abdürabbih olduğu da söylenmektedir. Akabe'de Hz. Peygamber'e biat etti. Bedir Savaşı'na katıldı. Diğer gazvelerde de bulundu. Hicretin birinci yılında Mescid-i Nebevî tamamlandıktan sonra müslümanların ibadete nasıl çağrılacağının müzakere edildiği günlerde Abdullah'a rüyasında ezanın sözleri bildirildi. Sabahleyin Hz. Peygamber'e giderek rüyasını anlattı. Peygamber, "Bu sâdık bir rüyadır" dedikten sonra ezanın sözlerini Bilâl'e öğretmesini emretti (bk. *Müsned*, IV, 42-43). Bundan dolayı "sâhibü'l-ezân" diye şöhret buldu. Kaynaklarda, Abdullah'tan rivayet edilmiş başka bir hadisin bulunmadığı kaydedilmekte ise de İbn Hacer ondan gelen altı veya yedi kadar hadisi müstakil bir cüzde toplamıştır. Bu hadisleri oğlu Muhammed, torunu Abdullah b. Muhammed, Saîd b. Müseyyeb ve Abdurrahman b. Ebû Leylâ rivayet etmiştir. Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'nin dört *Sünen*'inde yer almıştır.

Abdullah b. Zeyd, Hz. Osman devrinde altmış dört yaşlarında Medine'de vefat etti. Namazını Hz. Osman kıldırdı. Uhud Savaşı'nda şehid düştüğüne dair rivayet ise zayıf kabul edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 — Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), I, 166; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, III, 536-537; *Müsned*, IV, 42-43; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-taʿdîl*, Haydarâbâd 1371-73/1952-53 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), V, 57; İbn Abdülber, *el-İstîʿâb* (*el-İṣâbe* içinde), Kahire 1328, II, 311-312; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 247-249; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, II, 375-377; İbn Hacer, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, II, 312; a.mlf., *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, V, 223-224.

İsmail L. Çakan

ABDULLAH b. ZİBA'RÂ

(عبدالله بن الزبعرى)

Ebû Sa'd Abdullāh b. ez-Ziba'râ b. Kays b. Adî el-Kureşî es-Sehmî

Kureyş kabilesinin meşhur şairi, Mekke'nin fethinden sonra müslüman olan sahâbî.

Kureyş kabilesinin Sehm boyuna mensuptur. Babası Ziba'râ, annesi Âtike bint Abdullah b. Amr'dır. Doğum ve ölüm tarihleri kaynaklarda zikredilmemektedir. Câhiliye devrinde Kureyş kabilesinin en büyük şairlerinden biriydi. Fil Vak'ası üzerine söylediği şiir meşhurdur. Hz. Peygamber'e ve müslümanlara karşı büyük bir düşmanlık beslemiş, hatta taptıkları putlar hakkında Peygamber'le bizzat tartışmıştı. Uhud Savaşı'ndan önce, Kureyş ordusuna destek sağlamak üzere çeşitli kabilelere gönderilen dört kişilik davet heyetinde o da vardı. Bu savaşta Abdullah b. Seleme'yi şehid etti. Savaştan sonra Kureyş ölülerine mersiyeler söyledi. Hassân b. Sâbit tarafından kendisine verilen cevaplardan anlaşıldığına göre, Abdullah b. Ziba'râ'nın müslüman olmadan önceki şiirlerinin çoğu İslâmiyet ve Hz. Peygamber aleyhinedir. Bu husus, râvilerin onun şiirleriyle ciddi bir şekilde ilgilenmemesine ve dolayısıyla bunların büyük bir kısmının kaybolmasına sebep olmuştur.

Mekke fethedilince, Abdullah öldürüleceğinden korktuğu için, Hübeyre b. Ebû Vehb ile birlikte Necran'a kaçtı. Orada yaşayan Hâris b. Kâ'b kabilesi mensuplarına Peygamber'in Mekke'yi fethettiğini, belki de Necran üzerine yürüyeceğini ve bundan dolayı büyük bir tehlikenin söz konusu olduğunu söyledi. Bunun üzerine Necranlılar kalelerini tamir edip kaleye kapandılar. Ancak bu sıralarda Hassân b. Sâbit'in, Hz. Peygamber'in affedici ve merhamet sahibi olduğunu ifade eden bir şiirini duyan Abdullah, Mekke'de bulunan Resûlullah'ın yanına gitti. Ashabı ile sohbet etmekte olan Hz. Peygamber onu görür görmez, "İşte İbnü'z-Ziba'râ! Yüzünde İslâm'ın nuru parlıyor" deyince, Abdullah kelime-i şehâdet getirip müslüman oldu; kendisine hidayet ihsan eden Allah'a hamdetti. Peygamber'e ve müslümanlara karşı yapmış olduğu hareketlerden dolayı pişmanlık duyduğunu söyleyerek affedilmesini istedi. Hz. Peygamber de ona İslâmiyet'i nasip ettiği için Allah'a hamdettikten sonra, "Müslüman olmak, daha önce yapılan günahları ortadan kaldırır" diyerek onu bağışladığını bildirdi.

Abdullah b. Ziba'râ İslâmiyet'i kabul ettikten sonra Hz. Peygamber'i öven ve daha önce yaptıklarından dolayı pişman olduğunu ifade eden şiirler yazdı. Ancak bunlardan pek azı günümüze ulaşmıştır. Bunların bir kısmının da ona ait olduğu şüphelidir. İbn Hişâm *es-Sîre*'sinde Abdullah'a atfedilen şiirlerin çoğunu, "Âlimler bu şiirin İbnü'z-Ziba'râ'ya nisbetini redderler" kaydıyla nakletmektedir. İbnü'z-Ziba'râ'ya nisbet edilen şiirlere daha ziyade tarih kitaplarında yer verilmiş ve bunlara dil ve edebiyat bakımından değil, daha çok tarihî ve sosyal olaylar yönünden önem verilmiştir. Bununla birlikte Abdullah, hem İslâm öncesinde hem de müslüman olduktan sonra şiir yazdığı için **muhadramûn*** dan sayılmıştır.

İtalyan müsteşriki P. Minganti, tarih ve edebiyat kitaplarında dağınık bir halde bulunan şiirlerini bir araya getirerek, şairin hayatı ve şiirleriyle ilgili bir makale ile birlikte neşretmiştir ("Poeta Meccano, Abd al-Allah İbn ez-Ziba'râ as-Sahmī", *Rivista Degli Studi Orientali*, XXXVIII, Roma 1963, s. 323-359).

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66, I, 201, 302; II, 847-848; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkā v.dğr.), Kahire 1375/1955, I, 57, 359; II, 136-137, 141-143, 418-420; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, I, 76; II, 141; III, 468; Cümahî, *Ṭabaḳātü fuḥûli'ş-şuʿarâʾ* (nşr. Mahmûd M. Şâkir), Kahire, 1394/1974, I, 233, 236, 244; Belâzürî, *Ensâbü'l-eşrâf*, I (nşr. Muhammed Hamîdullah), Kahire 1959, s. 58, 308, 362; a.mlf., *Fütûḥu'l-büldân* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid) Kahire 1956-60, s. 47; İbn Düreyd, *el-İştiḳāḳ* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1378/1958, s. 98, 122; Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eġānî*, XV (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire, ts. (Dârü'l-Kütüb) — Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), s. 179; Âmidî, *el-Müʾtelif ve'l-muḫtelif* (nşr. F. Krenkow), Kahire 1354 — Beyrut 1402/1982, s. 132-133; İbn Abdülber, *el-İstîʿâb* (*el-İṣâbe* içinde), Kahire 1328, III, 901-904; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe*, Kahire 1285-87, III, 159-160; İbn Hacer, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, IV, 87-88; Sezgin, *GAS*, II, 275-276; Ziriklî, *el-Aʿlâm* (nşr. Züheyr Fethullah), Beyrut 1984, IV, 37; R. Blachère, *Târîḫu'l-edebi'l-ʿArabî* (trc. İbrâhim el-Kîlânî), Dımaşk 1404/1984, s. 341-342; a.mlf., *Histoire de la Littérature Arabe*, Paris 1964, s. 309; Yahyâ el-Cübûrî, "ʿAbdullah b. ez-Zibaʿrâ, ḥayâtüh ve şiʿrüh", *Mecelletü Maʿhedi'l-maḫṭûṭâti'l-ʿArabiyye*, XXIV, Kahire 1978, I, 43-64.

Mustafa Fayda